

- ¹ ISBD (G) : bendras tarptautinis standartinis bibliografinis aprašas : anotuotas tekstas / [iš anglų kalbos vertė Eduardas Macevičius]. - Vilnius, 1995. - [XII], 33 p.
- ² ISBD (M) : monografinių leidinių tarptautinis standartinis bibliografinis aprašas / [iš anglų kalbos vertė Elena Macevičiūtė]. - Vilnius, 1997. - 93 p.
- ³ Kastanauskaitė, Danutė. Tarptautinis bibliografinio aprašo standartas. - Rec. kn.: ISBD (M) : monografinių leidinių tarptautinis standartinis bibliografinis aprašas. Vilnius, 1997 // Tarp knygų. - 1998, Nr. 3, p. 16-18.
- ⁴ Varnienė, Regina, Janonis, Osvaldas. Katalogavimo dokumentai : tarptautinė praktika ir Lietuva // Tarp knygų. - 1999, Nr. 1, p. 6-7.
- ⁵ ISBD (PM) : natų leidinių tarptautinis standartinis bibliografinis aprašas / [iš anglų kalbos vertė Elena Macevičiūtė]. - Vilnius, 1998. - 87 p.

- ⁶ ISBD taikymo sudėtinių dalių aprašui nurodymai / [iš anglų kalbos vertė Marija Prokopčik]. - Vilnius, 1997. - 43 p.
- ⁷ ISBD (CM) : kartografinės medžiagos tarptautinis standartinis bibliografinis aprašas / [iš anglų kalbos vertė Marija Prokopčik]. - Vilnius, 1999. - 83 p.
- ⁸ <http://nb.lrs.lt/liet/strukt/bkc.html>
- ⁹ Kompiuterinių bibliografinių ir autorizuojamų įrašų sudarymo metodika. - Vilnius, 1998. - 132 p.
- ¹⁰ Lietuviškų žodžių trumpinimas bibliografiniame apraše. - Vilnius, 1993. - 30 p.
- ¹¹ Bibliografinis įrašas : pagrindiniai terminai ir apibrėžimai. - Vilnius, 1994. - 14 p. - (LST 1350:1994).

Summary

International Standard Bibliographic Description

Osvaldas JANONIS

The development of international co-operation and the creation of international information programmes, makes the international unification of bibliography indispensable. It guarantees coordination of bibliographic data and at the same time a possibility of their international exchange among countries and accessibility to bibliographic information.

A short history of International Standard Bibliographic Description (ISBD) is presented in the article, the structure of general and specialized bibliographic description publications is characterized, recommenda-

tions unaccustomed to bibliographers and cataloguers of the country are presented. The author discusses with opponents of ISBD. A conclusion is drawn that Lithuania, unconditionally having taken recommendations prepared by authoritative international organizations, saved up means and time and created conditions for qualitative preparation of bibliographic descriptions quite rapidly. The task to coordinate demands of ISBD with all Lithuanian methodical means, to supplement Lithuanian librarianship and bibliography dictionary with new description terms is assembled.

UDK 070(73)(=882)

Literatūros mišiniai 1886-1890 m. JAV lietuvių laikraščiuose „Vienybė lietuvininkų“ ir „Saulė“

Jūratė BLAŽEVIČIŪTĖ

Bibliografijos ir knygotyros centras, K. Sirvydo 4, 2600 Vilnius

Redaguojant leidinio „Lietuvos bibliografija. Serija C“ 1886-1890 m. grožinės literatūros skyriaus publikacijas, susiduriama su medžiagos sisteminimo problema. Daliai medžiagos būdingi nespecifiniai žanro požymiai, todėl nuspręsta sudaryti žanro poskyrį „Literatūros mišiniai“. Visa skyrelio „Literatūros mišiniai“ medžiaga - tai publikacijos iš JAV lietuvių laikraščių „Vienybė lietuvininkų“ ir „Saulė“.

Laikraštis „Vienybė lietuvininkų“ pradėtas leisti Pliumute 1886 m., o „Saulė“ - Mahanoi Sityje 1888 metais. Abu laikraščiai yra tiesiogiai susiję su D.T. Bačkausku (1846-1909). Jis buvo pirmasis „Vienybės“ redaktorius, o nuo 1888 m. leido ir redagavo „Saulę“. Įvairialypė ir spalvinga D.T. Bačkausko asmenybė matyti iš jo kūrybos, ypač iš Taradaikos slapyvardžiu pasirašytų aptariamo žanro kūrinių, kurių apstu tiek viename, tiek kitame laikraštyje. Tačiau D.T. Bačkauskas - ne vienintelis šio žanro kūrinių autorius minėtuose leidiniuose. Dirbdamas „Vienybėje“, kitą savo medžiagą jis pasirašinėdavo „Meisterukas iš „Vienybės“, „Saulėje“ - „Meisterys nuo „Saulės“ arba tiesiog „Meisterukas“, o susipažinus su laikraščio tekstais, pasidaro aišku, kad tų „meisterukų“ buvo ne vienas, ir taip buvo vadinami ne vien rašantys laikraščio bendradarbiai, bet ir techniniai redakcijos darbuotojai.

Literatūros mišinių žanro specifiką galima būtų apibūdinti „visko po truputį“. Čia yra satyra, pamfletas, dialogas. Štai „Vienybės“ (1887, Nr. 2) publikacijos herojus - Jonas, netikintis į Dievą, Niujorke „rašantis gazieta“ - tai neabejotinai J. Šliūpas. Kūrinėliuose gausiai beriamos savaip perfrazuotos patarlės ir priežodžiai („jago ant savo vadovų išmisloja, tai tokis šunies neatstoja“, „galva žila, o pasturgalis svyla“), pateikiamos vaizdingos herojų charakteristikos („plaukai garbinuoti, akutės kaip žvakutės ir dantelius kožnam rodo“). Yra publicistikos elementų, cituojami laiški, pavyzdžiui, V. Šmarovskio iš Skrantono laiškas su korespondento adresu „Vienybėje“ (1889, Nr. 24). Komentuojami bendruomenėje sklandantys gandai, įvardijami tam tikri asmenys: „Vienybėje“ „Telegramose dėl Taradaikos“ pranešama apie Motiejų A*** iš Niujorko, Heleną M*** iš Užnemunės, pabėgusius skolininkus Onufrą S***, Juozą L***, Juozą B** ir Juozą I*** (1887, Nr. 14). „Saulėje“ kalbama apie Joną D***balį iš Klivendo (1889, Nr. 9). Daž-

nai spausdinama užslėpta ar tiesioginė paslauga, įstai-gų, laikraščių reklama.

Eiluoja trys literatūros mišinių autoriai: D.T. Bačkauskas („Vysu rodu ir rodelė, padainuosim tą dainelę ...“ (Vienybė. 1887, Nr. 3)), A. Turskis („Raudojimas po šermenių Šenandoah'e : Amerike nėra teisybės, negalima butie ...“, „Ranka in ranką kaip draugai eikim ...“ (Vienybė. 1888, Nr. 35, 52)) ir Q. Ežis („Dėjosi tai liepos dvidešimtis šeštą dieną ...“, „Kas tai per triukšmas ir kas per ruošimas ...“ (Vienybė. 1886, Nr. 26, 27)).

Skelbiami ir rubrikos korespondentų eilėraščiai: „Dainelė, kurią vienas kunigėlis lietuvininkas ne per seniai parašė“ (Vienybė. 1886, Nr. 13), C.R. eilėraštis „Turėjumis padainuotie“ (Saulė. 1889, Nr. 15).

Abiejuose laikraščiuose daugiausia literatūros mišinių publikuota Taradaikos vardu arba be parašo spausdinama Taradaikos rubrikoje - „Vienybėje“ 104 publikacijos, „Saulėje“ - 103.

Aiškinamajame lietuvių kalbos žodyne¹ viena iš žodžio „taradaika“ reikšmių - plepus žmogus, tauškalius. Pasirinkdamas tokį slapyvardį, D.T. Bačkauskas pasirinko ir savo publikacijų stilių. Rašydamas bet kuria tema (etikos, moralės, spaudos, apie lietuvių bendruomenės JAV aktualijas), autorius šmaikštuoja, pajuokia, kritikuoja, giria. Informacija apie įvykius nėra išsami, nors yra pateikiami faktai, kuriuos interpretuojant atsiskleidžia autoriaus ar laikraščio pozicija. Taigi Taradaika - reporteris, savo informaciją renkantis daugiausia karčemoje, dažnai besiremiantis niekuo nepagrįstais gandais ir pan., tai sukelia atitinkamą skaitytojų reakciją. Atsiranda Taradaikos gerbėjų, rašančių pritarimo laiškus - „Gromata in Taradaika“ bei „Antra gromata“, pasirašytos „Vieno iš brolių“ ir Raulio Kirvio (Vienybė. 1887, Nr. 37). Tačiau yra ir pasipiktinimą reiškiančių asmenų - „Komitetas lietuvininkų priešaj Taradajką“ (Vienybė. 1889, Nr. 17-18), kurie rašo, kad Taradaika „dabar jau pradėjo joditie ant paties velnio“.

Publikuojama ir profesionalesnė rašinių kritika, pavyzdžiui, „Literariška naujiena“, kurioje Zanavykas išjuokia D.T. Bačkausko stilių (Vienybė. 1891, Nr. 43).

D.T. Bačkauskas gana aktyviai reikėsi visuomeniniame gyvenime ne vien per laikraščius. Jis domėjosi Lietuvos mokslo draugijos steigimo reikalais, buvo Šv. Jur-

gio kareivių draugijos prezidentas, 1890 m. dalyvavo Suvienytų katalikų draugijų seimo darbe, nesivaržė skelbti savo pažiūras apie JAV lietuvių bendruomenės visuomeninį gyvenimą ir kai kuriuos veikėjus ne vien Taradaikos lūpomis. Kaip rašo A. Milukas, visa ši medžiaga „darė nemažos įtakos skaitančiai mūsų visuomenei“².

Medžiaga, publikuojama Taradaikos rubrikoje, turi savo vinjetę, grafine išvaizda susijusią su publikacijų turiniu - „Vienybėje“ dialogams su personažais - tariamo Taradaikos ir jo pašnekovo figūra, pačiam Taradaikai - raitas kiaulė (autorius žodžiais - krioką) pasibalnojęs vyrškis, „Saulėje“ - iš pradžių šarvuotas riteris ant arklio su kovai pakeltu kardu, vėliau (1892 m.) juokdario rūbus vilkintis vyras ant asilo. Taradaikai savo pažiūras išreikšti padeda jo sukurti literatūros personažai - Krysius, daktaras Golšteinas, Kūma Baltruviene ir kiti, kurie „pažįsta“ vienas kitą ir „bendrauja“ tarpusavyje. Taradaika irgi yra tik D.T. Bačkauskos kuriamas personažas, tačiau traktuojamas kaip autorius slapyvardis. Tokiu pat slapyvardžiu turi būti laikomas ir kitas personažas - Kūma Baltruviene (4 publikacijos „Saulėje“), nes D.T. Bačkauskas buvo patrauktas teisminėn atsakomybėn už publikacijas, pasirašytas Taradaikos ir Kūmos Baltruviene vardu³. Galbūt dar vienas D.T. Bačkauskos slapyvardis yra Verbelė (2 publikacijos „Saulėje“), korespondencijas iš Heizltono ir Luzerno pasirašęs asmuo, polemizuojantis su J. Daugbara (Saulė. 1890, Nr. 38), tačiau kategoriškai teigti negalima - reikia išsamesnių tyrimų.

D.T. Bačkauskas žaidžia su savo slapyvardžiais, juos nuspalvindamas ir naujai įprasmindamas grafine slapyvardžio forma ar prie slapyvardžio pridėdamas epitetus. Pavyzdžiui, Ta-ra-ra-djka; Dedužė Taradaika; Taradaika Jūsų tarnas tik ne bernas; Jūsų mylimas T.; Taradaika tavo didžiausias prietelis ir pan.

„Saulėje“ D.T. Bačkauskas savo humoristo talentą naudoja dar ir reklamai - eilėmis giria naują rūbų parduotuvę (Saulė. 1888, Nr. 10), Taradaikos vardu skelbia humoristinius „apgarsinimus“ apie „geriausią“ karčemą (Saulė. 1888, Nr. 3) ir pan.

Kiti literatūros mišinių autoriai, pasirašę „Vienybėje“, - Tauškutis, Plikutis, Šnipukas, Tetėnas, Lapataika, Q. Ežis, „Saulėje“ - J. Daugbara, Verbelė.

D.T. Bačkauskui pasitraukus iš „Vienybės“, humoristo estafetę perima A. Turskis - naujasis redaktorius. Pratęsdamas Taradaikos tradicijas, jis publikuoja humoru nuspalvintas aktualijas Tauškučio, pakeitusio Taradaiką, vardu (20 publikacijų). Tauškutis perima vieną iš Taradaikos vinječių (skrybėlėtą žmogutį), o vėliau įsitaisto ir savąją - raitą žygūną su plakatu „Naujienos iš viso svieto dėl „Vienybės Lietuvninkų“.

Kas gi tie „Vienybės“ „meisterukai“? Tai neišaiškinti autoriai - Tetėnas Taradaikos arba tiesiog Tetėnas,

Plikutis, Q. Ežis, Šnipukas, J. Daugbara, Lapataika. Nekyla abejonių, jog tai realių asmenų slapyvardžiai, tačiau jų nustatyti nepavyko. Yra tik kelios prielaidos, kurios gali padėti tikslinant autorystę. Tetėnas, Kumas Taradaikos Tetėnas ir Plikutis (5 publikacijos) - neabejotinai vienas asmuo. J. Daugbara - asmens iš Heizltono slapyvardis. Q. Ežis (6 publikacijos) - „sėbras iš kaimines Vytaudo“, t.y. 1889 m. Šenandore įkurtos Vytauto savivalpos draugijos narys. „Vienybėje“ 1889 m. pasirodė „Gromatos Lapataikos“. Nuo kitų publikacijų jos skiriasi turiniu - tokia pat humoristine-publicistine forma Lapataika pateikia informacijos iš Lietuvos (2 publikacijos). Jei Taradaika „laktė“ po JAV miestus, tai Lapataika lankosi Virbalyje, Pajevonyje, Seinuose ir Kalvarijoje. Galima būtų spėti, kad tai aušrininko A. Motūzos publikacijos - jo ryšius su „Vienybe“ patvirtina 1890 m. Nr. 9 išspausdintas „danešimas korespondento iš užmarės“, pasirašytas „Lietuvio Sz—io“ slapyvardžiu, o straipsnis „Tyla, geresnė byla“ leidžia manyti, kad jis ne tik išmanė emigrantų gyvenimą, bet turėjo polinkį ironizuoti ar pašiepti⁴. Tačiau apie A. Motūzą „jokių smulkesnių žinių nepavyko gauti“⁵.

Su aptariamu laikotarpiu publikuojamais literatūros mišiniais glaudžiai susijusios vinjetės, padedančios tiek priskirti konkrečią publikaciją nagrinėjamo žanro kūriniui, tiek nustatyti jos autorystę. „Vienybės“ ir „Saulės“ vinjetės kūrusių dailininkų pavardės nežinomos. Galima spėti, kad gal tai vienas iš techninių spaustuvės darbuotojų - „meisterukų“, turintis neabejotinų meninių gabumų, sugebantis meninės išraiškos priemonėmis paryškinti publikuojamos medžiagos turinį. Atrodo, kad Taradaikos kiaulė ir asilas labai įnoringi ir vis taikosi savo raitelį numesti, Golšteinas primena šluotkotį, Daktaras - statinę, Taradaikos ir Krysius figūrėlės skrybėlėtos (suprask, džentelmenišką pokalbį!), Q. Ežis žengia pergalingai iškėlęs į burę panašią vėliavą, o Baltruviene - laiko pamokomai iškėlusi pirštelį.

Iš vinjetės galima spręsti, kada autorius nutraukė bendradarbiavimą laikraštyje. Su ištekliais (spaudos klėšėmis) elgiamasi taupiai - daugiau nebesiskelbiantis „Sėbras iš Kaimenės Vytaudo“ ant vėliavos pakeičia šūkį ir reklamuoja parduotuvę: „Jago iš kur atkelausit, tai pas Paukštį viską gausit“ (Vienybė. 1887, Nr. 9). Kūma Baltruviene savo piršteliu tebegrūmoja, bet sako: „Pas Sabastijoną Mockaitį sveikiausia ir geriausia arieklė“ (Saulė. 1889, Nr. 1).

Tyrinėti publikuotą JAV lietuvių periodinėje spaudoje medžiagą sunku dėl to, kad nė vienoje Lietuvos bibliotekoje nėra pilnų leidinių komplektų. Tačiau tai dalis mūsų spaudos istorijos. Ir vien dėl to šie leidiniai turėtų susilaukti daugiau dėmesio.

¹ Lietuvių kalbos žodynas. - Vilnius, 1991. - T. 15, p. 842.

² Milukas A. Pirmieji Amerikos lietuvių profesionalai ir kronika. - Philadelphia, 1929. - T. 1.

³ Šliūpas J. D.T. Bačkauskas: medžiaga biografijai // Laisvoji mintis. - 1911, Nr. 16, p. 369-371.

Milukas A. Pirmieji...

⁴ Motūza A. Tyla, geresnė byla // Ausra. - 1886, Nr. 4, p. 97-103; Nr. 6, p. 165-169.

⁵ Dainauskas J. Aušra: josios gadynė ir įtaka // Lietuvių tautos praeitis. - Chicago, 1983. - T. 7, p. 647-739.

Summary

Literature Mixtures in 1886-1890 USA Lithuanian Newspapers „Vienybė lietuvininkų“ (Solidarity of the Lithuanians) and „Saulė“ (The Sun)

Jūratė BLAŽEVIČIŪTĖ

In the „Lithuanian Bibliography. Series C“ fiction chapter subsection of the genre „Literature mixtures“ is singled out. Their contents is peculiar, with elements of satire, pamphlet, publicistic writing and fragments of verse.

In the discussed period the greatest part of the material was signed „Taradaika“, which was the pseudonym of D.T. Bačkauskas and A. Turskis (pen-name „Tauškutis“). Other pseudonyms have not been cleared up.